

polityky [Current principles of construction of penitentiary doctrine and penitentiary policy]. *Problems of penitentiary theory and practice*. No. 5. pp. 6–10. [in Ukrainian].

6. Metodichni rekomendatsii dlia pratsivnykiv tsestriv sotsialnykh sluzhb dlia simi, ditei ta molodi shchodo roboty z moloddu, yaka zvilnylasia z mistu pozbavlennia voli: metodichni rekomendatsii [Methodological recommendations for employees of social service centers for family, children and youth regarding work with young people who have been released from places of imprisonment: methodological recommendations]. (Ed.). O.I. Pylypenko. Kyiv, 2006. 112 p. [in Ukrainian].

7. Nezhyvets, O.M., Zhuk, L.A. & Zhuk, I.L. (2009). Resotsializatsiia zasudzhennykh ta osib, zvilnennykh z mistu pozbavlennia voli: monohrafiia [Resocialization of convicts and persons released from prison: monograph]. Kyiv, 222 p. [in Ukrainian].

8. Osnovy penitentsiarnoi pedahohiky i psykhologii: navchalnyi posibnyk (2003). [Fundamentals of penitentiary pedagogy and psychology: a study guide]. Zamula S.Yu., Kostenko V.A., Mandra V.I., Padalets B.V. Skokov S.I. (Ed.). Synovyi V.M. Bila Tserkva: Bilotserkivsk School of Profe-

ssional Training of Criminal Enforcement System Employees. 101 p. [in Ukrainian].

9. Pantiuk, T., Bodak, V., Pantiuk, M. & Hamerska, I. (2021). Hlobalizatsiia ta intehratsiia osvity Ukrainy yak indykatory yii optymizatsii ta rozvytku [Globalization and integration of Ukrainian education as indicators of its optimization and development]. *Youth & market*. No. 11–12 (197–198). pp. 6–12. [in Ukrainian].

10. Penitentsiarna pedahohika: nauk.-metod. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakl. [Penitentiary pedagogy: science and method. manual for students higher education closing]. S. Kharchenko, O. Karaman, N. Krasnova; State Establishment “Luhans. national Taras Shevchenko University”. Luhansk, 329 p. [in Ukrainian].

11. Stommel, Dzh. Vypravna pedahohika: penitentsiarna reforma ta navchannia zhyttia chy smerti [Correctional Pedagogy: Penitentiary Reform and Life or Death Education]. Available at: <https://pressbooks.pub/cdpcollection/chapter/correctional-pedagogy-prison-reform-and-life-or-death-learning/> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 23.02.2023

УДК 378+37.017.4+37.035.6

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.279129>

Надія Ашиток, доктор філософських наук, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ДО ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

У статті йдеться про те, що в умовах війни підготовка студентів до патріотичного виховання школярів набуває особливої актуальності. Одним з важливих підходів при підготовці фахівців є компетентнісний. Зазначено, що реалізація цього підходу в освіті здійснюється у поєднанні з іншими підходами – технологічним, особистісним і комплексним, який поєднує в собі два попередні: згідно з ним підготовка компетентного фахівця є формуванням цілісної особистості з усіма її професійними компетенціями. Комплексний підхід прийнятний під час підготовки майбутніх педагогів до патріотичного виховання школярів і при реалізації цього різновиду виховання в закладах освіти.

Ключові слова: патріотичне виховання; підготовка студентів; освіта; заклади освіти; компетентнісний підхід; особистісний підхід; технологічний підхід.

Лім. 10.

Nadya Ashytok, Doctor of Sciences (Philosophy), Professor of the General Pedagogy and Preschool Education Department, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

PREPARING STUDENTS FOR PATRIOTIC EDUCATION OF SCHOOLCHILDREN IN THE CONDITIONS OF WAR

The article states that in the conditions of war, the preparation of students for patriotic education of schoolchildren becomes especially relevant. The purpose of the article: to study the peculiarities of students preparation for patriotic education of schoolchildren in wartime conditions.

One of the important approaches in training specialists is competency-based. It is noted that the implementation of this approach in education is carried out in combination with other approaches – technological, personal and complex, which combines the previous two: according to it, the training of a competent specialist is the formation of a complete personality with all its professional competencies. A comprehensive approach is acceptable during the preparation of future teachers for patriotic education of schoolchildren and when implementing this type of education in educational institutions.

It is shown that the preparation of future teachers for patriotic education is carried out in the process of their professional training within a specially organized educational space with the help of the implementation of a complex of pedagogical conditions covering all areas of educational and extracurricular work in institutions of higher education.

It is emphasized that in the conditions of martial law, patriotic feelings and attitudes are actualized, in connection with this there is a need to improve technologies for stimulating patriotism, among which pedagogical ones are effective, which can

contribute to the cultivation of feelings of responsibility for the future of the country, social justice as a consent to support the efforts of the authorities regarding the strengthening of the legal foundations of our society in modern conditions, to mobilize for the protection of national interests.

Keywords: *patriotic upbringing; student training; education; educational institutions; competence approach; personal approach; technological approach.*

Постановка проблеми. Засади патріотичного виховання молоді під час воєнної агресії Російської Федерації в Україні потребують кардинальних змін у сфері підготовки майбутнього педагога. У наш час система патріотичного виховання передбачає формування та розвиток соціально значущих цінностей – громадянськості та патріотизму в освітньому процесі; масову патріотичну роботу, що здійснюється державними структурами, громадськими рухами й організаціями; діяльність засобів масової інформації, наукових та інших організацій, творчих спілок, орієнтованих на висвітлення проблем патріотичного виховання. Сучасна освіта в умовах воєнного стану має виконувати соціальне замовлення з метою підняти освітній процес на більш високий і якісно новий рівень, зробивши його невід’ємною частиною виховання патріотизму, почуття обов’язку, відповідальності та дисципліни як важливого ресурсу у справі захисту своєї країни.

Мета дослідження: вивчити особливості підготовки студентів до патріотичного виховання школярів в умовах війни.

Мета конкретизована у **таких завданнях:** вивчити роль професійної підготовки студентів до роботи з патріотичного виховання учнів; дослідити зазначену підготовку з точки зору компетентнісного підходу, що використовується у поєднанні з особистісним і технологічним; розглянути умови реалізації компетентнісного підходу до процесу підготовки майбутніх педагогів до роботи з патріотичного виховання школярів.

Під час розв’язання поставлених завдань використовувалися такі **методи дослідження:** теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми дослідження; аналіз педагогічної літератури щодо підготовки студентів до патріотичного виховання школярів; спостереження та співбесіди зі студентами, учнями, педагогами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний вплив на роботу мали дослідження, в яких розглядаються загальні питання організації патріотичного виховання в Україні (П. Чернега, Д. Пасічник) [9], проблеми патріотичного виховання студентів у закладах вищої освіти (О. Абрамчук, М. Фіцула, І. Дудка, В. Кульчицький, І. Мурсамітова, Т. Гарбузюк) [1; 2; 3; 5], підготовка студентів до організації національно-патріотичного виховання у закладах освіти (О. Проскурняк, І. Чорней) [7; 10] та ін.

Виклад основного матеріалу. Важливість і необхідність підготовки майбутніх педагогів до роботи з патріотичного виховання школярів зумовлена

політичними, соціально-економічними та моральними проблемами українського суспільства, розв’язання яких залежить від осмислення мети та завдань патріотичного виховання, що сьогодні усвідомлюється в Україні складовою системи захисту національних інтересів, передумовою єдності в державі. Актуальність такого розуміння патріотичного виховання відображається у численних нормативно-правових документах (Лист МОН від 10.06.2022 № 1/6267-22 “Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України”, Наказ МОН від 06.06.2022 № 527 “Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України”, наказ Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641”, Указ Президента України від 18 травня 2019 р. № 286/2019 “Про Стратегію національно-патріотичного виховання” та ін.). Зокрема, в одному з цих документів – Листі МОН від 10.06.2022 р. – зазначено: “В умовах воєнної агресії Російської Федерації в Україні національно-патріотичне виховання є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку національної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), формування у громадян почуття патріотизму, поваги до Конституції і законів України, соціальної активності та відповідальності за доручені державні та громадські справи, готовності до виконання обов’язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України” [4].

У процесі формування патріотизму школярів значне місце належить педагогам, а тому організацію патріотичного виховання необхідно розпочинати саме з підготовки студентів до цього різновиду виховання у педагогічних закладах вищої освіти. Для поліпшення роботи із зазначеної підготовки необхідна організація навчально-виховного процесу у закладах освіти на засадах комплексу підходів, що передбачає діалектичне забезпечення єдності вимог у системі всебічного гармонійного виховання при врахуванні узгодженості форм, засобів і методів впливу на особистість з боку різних соціальних інституцій (загальноосвітніх та професійних закладів, дошкільних і позашкільних виховних закладів, засобів масової інформації та ін.). Актуальним у цьому комплексі, на наш погляд, є компетентнісний підхід. Реалізація цього підходу в освіті здійснюється у поєднанні з іншими, зокрема, з особистісним і технологічним.

Технологічний підхід у межах становлення професійної компетентності фахівця розглядається, пе-

редусім, як формування його професійних знань, умінь та навичок, а також функціональних компетенцій, що відповідають кваліфікації і входять до структури технологічної компетентності.

При особистісному підході на перший план виступає загальноосвітня та гуманітарна підготовка майбутнього фахівця. Слушним, на наш погляд, є виділення комплексного підходу (В. Байденко, А. Гетьманська, В. Литвиненко та ін.), який поєднує у собі попередні – компетентнісний, особистісний та технологічний. Згідно з комплексним підходом підготовкою компетентного фахівця є формування цілісної особистості з усіма її професійними компетенціями, адже компетенцією є інтегративна особистісна властивість, що включає певні знання, вміння і навички, засвоєні способи діяльності, готовність мобілізувати їх у відповідній ситуації, а також суб'єктну позицію особистості.

З позиції компетентнісного підходу патріотичне виховання, в основі якого лежить збереження української національної ідентичності, сприймається як фундамент формування світогляду майбутнього фахівця, його професійної компетентності. Основними завданнями патріотичного виховання у закладах вищої освіти, як зазначає, зокрема, О. Федоренко, мають бути створення умов для виховання майбутнього фахівця; формування національної свідомості та відповідальності; виховання політичної, економічної і правової культури, поваги до Основного Закону держави, законів України, державної символіки, української мови; культивування кращих рис української ментальності [8, 16–19]. Формування зазначеної компетентності відбувається шляхом продуманої патріотичної спрямованості навчально-виховного процесу, що дає можливість, як слушно наголошують І. Мурсамітова та Т. Гарбузюк, впливати на становлення конкретних життєвих та професійних компетентностей молоді як під час занять, так і під час позанавчальної діяльності, розширює діапазон виявлення здібностей, збільшує можливість особистості зайняти гідне становище у суспільстві та виявити свою свідому патріотичну активність [5, 252–259].

З точки зору особистісного підходу патріотичне виховання, на думку О. Федоренко, є складовою становлення особистості студентів, формує активну життєву позицію, стимулює їхні внутрішні сили до саморозвитку та самовиховання, сприяє громадянському самовираженню і самореалізації. До змісту національно-патріотичного виховання входить забезпечення студентів національно-зорієнтованими інформаційними джерелами, організація та проведення заходів з нагоди святкування національних календарно-тематичних, релігійних і державних свят; проведення зустрічей із видатними діячами українського державотворення; виховання любові до Батьківщини та рідного краю; формування мовної

культури; ознайомлення з героїчними сторінками історії українського народу, його бойовими традиціями; вивчення історичного, культурного, політичного, соціального та патріотичного досвіду наших предків [8, 16–19].

У технологічному плані шляхи удосконалення методики патріотичного виховання детермінуються, з одного боку, досягненнями педагогічної практики, з іншого – рівнем розвитку теорії виховання. Необхідність удосконалення методів викликана тенденціями розвитку сучасної школи та соціальним замовленням сучасного українського суспільства. Відповідно до цього і методи патріотичного виховання не залишаються незмінними, систематично оновлюючись. Детермінація методів патріотичного виховання зумовлюється вдосконаленням змісту, розвитком наукового знання про школу як об'єкт виховання, поглибленням філософської, психологічної та загальнопедагогічної проблеми формування особистості патріотів. Важливою складовою процесу патріотичного виховання треба вважати методи, від яких залежить реалізація змісту, ефективність переведення патріотичних знань у переконання особистості.

Активність процесу патріотичного виховання визначається, з одного боку, вибором методів, які націлюють педагогів на раціональну та емоційну побудову виховних заходів а, з іншого боку, стимулюванням представників молодого покоління на зацікавлене ставлення до його змісту, проявами ініціативи та самостійності. Поєднання методів і методичних прийомів дає можливість педагогові актуалізувати знання з патріотичної тематики, визначити їхню суспільну цінність, навчити молодь мотивувати свої дії та вчинки, свідомо ставитися до них у різних ситуаціях.

Підготовка майбутніх педагогів до патріотичного виховання здійснюється передусім у процесі їхнього професійного навчання у межах спеціально організованого освітнього простору за допомогою реалізації комплексу педагогічних умов, що охоплюють усі сфери навчальної та позанавчальної роботи у закладах вищої освіти. А саме.

По-перше, це впровадження до навчальних планів університетів соціально-гуманітарних дисциплін, національно-історичний та національно-культурний зміст яких сприяє патріотичному вихованню. Реалізується цей компонент шляхом використання різних форм і методів роботи (лекції, семінари, практичні заняття, дискусії, диспути, спецкурси, факультативи, бесіди; робота з джерелами патріотичної тематики, диктанти та ін.).

По-друге, це систематичне та цілеспрямоване підвищення компетентності студентів у питаннях патріотичного виховання під час проходження різного виду практик у закладах освіти. У рамках цього навчально-діяльного компонента студенти отри-

мують і систематизують інформацію із зазначених питань, отриману із різних джерел у закладах освіти та за їх межами, набувають первинний досвід із упровадження технологій патріотичного виховання в освітню практику.

По-третє, спрямованість позааудиторної роботи у закладах професійної освіти на формування в учасників освітнього процесу почуття патріотизму (конференції, “круглі столи”, вебсемінари, олімпіади, конкурси наукових робіт, спрямованих на дослідження героїчного минулого країни на основі архівно-пошукової роботи тощо).

По-четверте, це спеціально організовані виховні заходи з патріотичною спрямованістю (зустрічі з воїнами Збройних сил України, родичами загиблих захисників Батьківщини, заходи з нагоди відзначення національних календарно-тематичних, релігійних і державних свят – Дня Конституції, Дня незалежності України, Дня захисника Вітчизни, Днів пам’яті Героїв Крут та ін.), вечори, виступи художньої самодіяльності, фестивалі патріотичної пісні, змагання з військово-прикладних видів спорту та ін.).

По-п’яте, це активна участь у патріотичній діяльності як організаторів або активних учасників ініційованих фондами і різними спілками волонтерських і благодійних проєктів, акцій, заходів, спрямованих на допомогу дітям-сиротам, особам з інвалідністю, Збройним силам України, внутрішньо переміщеним особам, військовим та ін.

З метою активізації патріотичного виховання доцільне використання різних форм виховної роботи – масових (квестів, тобто, спортивно-інтелектуальних змагань, основою яких є послідовне виконання заздалегідь підготовлених завдань командами або окремими гравцями на патріотичну тематику; патріотичних флешмобів – заздалегідь спланованих масових акцій, у яких велика кількість осіб збираються у громадському місці та протягом декількох хвилин виконують пісні про героїчне минуле Вітчизни, рідний край тощо; групових – гуртків, походів місцями бойової та трудової слави тощо; індивідуальних форм виховної роботи – колекціонувань марок про історію рідної країни, вишивань рушників та ін.

Висновки. В умовах воєнного стану актуалізується потреба у виявленні патріотичних почуттів, відносин, установок, у зв’язку з чим виникає необхідність удосконалення технологій стимулювання патріотизму, серед яких дієвими є педагогічні, що здатні сприяти вихованню у молоді почуттів відповідальності за майбутнє країни, соціальної справедливості як згоди на підтримку зусиль влади щодо зміцнення правових засад нашого суспільства в сучасних умовах, мобілізувати громадян на захист національних інтересів.

У контексті розв’язання проблеми вдосконалення патріотичного виховання школярів важливу роль

відіграє система підготовки майбутніх педагогів у закладах вищої освіти. Ця підготовка – складна за структурою, багатокомпонентна педагогічна модель, у якій особлива увага приділяється професійному становленню студентів, здатних організувати виховну роботу школярів на засадах патріотизму. У цьому контексті ефективне патріотичне виховання у вищій школі є одним із шляхів до відновлення могутності країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамчук О.В., Фіцула М.М. Патріотичне виховання студентів вищих технічних навчальних закладів: монографія. Вінниця, 2008. 147 с.

2. Дудка І. Патріотичне виховання студентської молоді як складова громадської діяльності вищого навчального закладу. *Витоки педагогічної майстерності. Серія: Педагогічні науки*. Полтава, 2015. Вип. 16. С. 56–63.

3. Кульчицький В.Й. Патріотичне виховання як складова професійної підготовки майбутнього фахівця. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: “Педагогіка. Соціальна робота”*. 2019. Вип. 1 (44). С. 88–92.

4. Лист МОН від 10.06.2022 № 1/6267-22 “Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України”. URL: https://drive.google.com/file/d/1HvuZxzpuZyayjJxE_88rbZDT8J8RbdP/view

5. Мурсамітова І.А., Гарбузюк Т.В. Національно-патріотичне виховання як засіб формування соціальних та життєвих компетентностей студентської молоді. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (педагогічні науки): зб. наук. праць*. Старобільськ, 2016. № 6. С. 252–259.

6. Українська освіта в умовах війни: монографія / за наук. ред. С.О. Терепищого. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2020. 234 с.

7. Проскурняк О.І. Підготовка студентів до організації національно-патріотичного виховання у спеціальних закладах освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2016. № 6 (303), жовтень. Ч. 1. С. 281–285.

8. Федоренко О.І. Особливості змісту національно-патріотичного виховання курсантів і студентів. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України: тези доповідей науково-практичної конференції* (Харків, 7 квітня 2017 р.). Харків: МВС України, ХНУВС, 2017. С. 16–19.

9. Чернега П.М., Пасічник Д.І. Національно-патріотичне виховання – основа генерації українця XXI століття. *Молодий вчений*. 2017. № 2 (42) лютий. С. 558–562.

10. Чорней І.Д. Формування готовності студентів до інноваційної виховної діяльності з молодшими школярами у процесі педагогічної практики: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 “Теорія і методика виховання”. Київ, 2012. 20 с.

REFERENCES

1. Abramchuk, O.V. & Fitsula, M.M. (2008). *Patriotychne vykhovannia studentiv vyshchyykh tekhnichnykh navchalnykh zakladiv* [Patriotic education of students of higher technical educational institutions]. Vinnytsia, 147 p. [in Ukrainian].

2. Dudka, I. (2015). *Patriotychne vykhovannia student-skoi molodi yak skladova hromadskoi diialnosti vyshchoho*

navchalnoho zakladu [Patriotic education of student youth as a component of social activities of a higher educational institution]. *Origins of pedagogical skills. Series: Pedagogical sciences*. Poltava. Vol. 16. pp. 56–63. [in Ukrainian].

3. Kulchytskyi, V.I. (2019). Patriotychne vykhovannia yak skladova profesiinoi pidhotovky maibutnoho fakhivtsia [Patriotic education as a component of professional training of a future specialist]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: "Pedagogy. Social work"*. Vol. 1 (44). pp.88–92. [in Ukrainian].

4. Lyst MON vid 10.06.2022 № 1/6267-22 "Pro deaki pytannia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia v zakladakh osvity Ukrainy" [Letter of the Ministry of Education and Culture dated June 10, 2022 No. 1/6267-22 "On some issues of national and patriotic education in educational institutions of Ukraine"]. Available at: https://drive.google.com/file/d/1HvuZxzpuZyayyJxE_88rbZDT8J8RbdP/view[in Ukrainian].

5. Mursamitova, I.A. & Harbuziuk, T.V. (2016). Natsionalno-patriotychne vykhovannia yak zasib formuvannia sotsialnykh ta zhyttievvykh kompetentnosti studentskoi molodi [National-patriotic education as a means of forming social and life competencies of student youth]. *Bulletin of Taras Shevchenko Luhansk National University (pedagogical sciences): coll. of science works*. Starobilsk. No. 6. pp. 252–259. [in Ukrainian].

6. Ukrainska osvita v umovakh viiny: monohrafiia (2020). [Ukrainian education in the conditions of war: a monograph]. (Ed.). S.O. Terepyshchyi. Kyiv, 234 p. [in Ukrainian].

7. Proskurniak, O.I. (2016). Pidhotovka studentiv do orhanizatsii natsionalno-patriotychnoho vykhovannia u spetsial-

nykh zakladakh osvity [Preparing students for the organization of national-patriotic education in special educational institutions]. *Bulletin of Taras Shevchenko Luhansk National University*. No. 6 (303). Part. 1. pp. 281–285. [in Ukrainian].

8. Fedorenko, O.I. (2017). Osoblyvosti zmistu natsionalno-patriotychnoho vykhovannia kursantiv i studentiv [Features of the content of national-patriotic education of cadets and students]. *Psykhologichni ta pedahohichni problemy profesiinoi osvity ta patriotychnoho vykhovannia personalu systemy MVS Ukrainy: tezy dopovidei naukoivo-praktychnoi konferentsii (Kharkiv, 7 kvitnia 2017 r.) – Psychological and pedagogical problems of professional education and patriotic education of the personnel of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine: theses of the reports of the scientific and practical conference (Kharkiv, April 7, 2017)*. Kharkiv, pp. 16–19. [in Ukrainian].

9. Chemeha, P.M. & Pasichnyk, D.I. (2017). Natsionalno-patriotychne vykhovannia – osnova heneratsii ukrainsia XXI stolittia [National and patriotic upbringing is the basis of the generation of Ukrainians of the 21st century]. *A young scientist*. No. 2 (42). pp. 558–562. [in Ukrainian].

10. Chornei, I.D. (2012). Formuvannia hotovnosti studentiv do innovatsiinoi vykhovnoi diialnosti z molodshymy shkoliaramy u protsesi pedahohichnoi praktyky [Formation of students' readiness for innovative educational activities with younger schoolchildren in the process of pedagogical practice]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv, 20 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 05.04.2023

"Навчання ї досі розуміють лише як розвиток розуму, в той час коли воно має стати джерелом сил для оновлення та творення".

"Виховання має скеровувати діяльність, а не пригнічувати її. Завдання педагога в тому, щоб насичувати та сприяти, спостерігати, захочувати, спонукати, а не втручатися, наказувати чи обмежувати".

*Марія Монтессорі
італійський педагог, лікар, філософ*

"Важко переоцінити роль справжнього педагога. Він не лише і не стільки джерело інформації, скільки духовна опора дитини, її реальний ідеал".

*Микола Амосов
лікар, біокибернетик, громадський діяч*

"Ніхто не зможе побудувати для Вас міст, на якому Ви повинні перетнути потік життя, ніхто, крім Вас самих."

*Фрідріх Ніцше
німецький філософ*

"Два основні надбання людської природи – це розум і міркування".

*Плутарх
давньогрецький письменник*

